Ann. II. Num. XV.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, in Italia est Libellarum 10; ubique extra Italiam Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 ½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad* Aristidem Leonori *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN ITALIA
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
ROMAE, Via Santa Chiara, 20-21.

IN ANGLIA
Apud Burns and Oates
LONDON W. – 28, Orchard Street.

IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAE SEPTENT.
Apud
Commissariat of the Holy Land.
NEW YORK, 143 w 38th St.

IN CANADA ET NEWFOUNDLAND
NEW YORK (U. S. America), 143 w 38th St.

IN BELGICA
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
BRUXELLES, Rue de la Montagne, 52.

IN GALLIA
LUGDUNI
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
Rue Victor Hugo, 3

LUTETIAE PARISIORUM
Librairie Vic et Amat
Charles Amat Succ.
Rue Cassette, 11.

INSULIS (LILLE)
Apud Desclée, Lefebvre et Soc.
Rue du Metz, 41.

IN HUNGARIA
Apud
C. B. Liptay, corresp. de Hongrie
BUDAPEST, Palais du Théâtre National.

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA FORZANI ET SOCII

M DCCC XCIX

BIBLIOTHECA PONTIFICII INSTITUTI BIBLICI

T. G. FRATRUM PARISI

[illegible] ad Sacra Opificium praemiis insigne

AB ANNO 1829 CONSTITUTUM

✻ ROMAE in ITALIA ✻

[illegible] in [illegible] recognitionibus publice habitis

[illegible] relata munera.

[illegible] PP. XIII [illegible]

[illegible] Archibasilicae, itemque Vatica-

[illegible] de Canonizatione

In Foro Campi Martii, 6

Praecipua Templa cereis instruit ubique terrarum. In Asiam, Africam et urbem Constantinopolim mittit ingentia rerum huiusmodi pondera, pretio *francs* 180 pro singulis 100 Chilogramm.

Si vero ab America aut ab Australia petantur onera (500 Chilogramm. *ad minimum*), pretium erit *francs* 200 pro 100 Chilogramm.

[illegible] ius in proximiorem a petentibus designatum portum defertur.

Gratuito pariter, quae mittuntur, arca asservantur.

Cuivis quaerenti explicatio erit uberior.

[illegible] URBIS ROMAE

[illegible] EXPRESSAE

[illegible] ET NUMERO ET PRETIO

[illegible] VOX URBIS Administrationem.

[illegible] PROSPECTUS

([illegible])

[illegible] VOX URBIS dono datur,

[illegible] L. 2.50

[illegible] VOX URBIS Administrationem.

[illegible] PROSPECTUS EXEMPLARIA [illegible] PRETIO.

LE LAUDI LATINE

E

IL CANTICO DEL SOLE

DI

SAN FRANCESCO D'ASSISI

S. Maria degli Angeli, presso Assisi, tip. della Porziuncula, 1897

Hoc libello praeter venustam praefatiunculam a Paulo Sabatier viro rei longe peritissimo conscriptam, continentur *laudes latinae* cum interpretatione italica, *Canticum Solis*, necnon illa *Speculi perfectionis* capita, quae *Cantici* originem exponunt, aliaque permulta. Libellum, quem proxime alii subsequentur ad parvam *Bibliothecam Franciscanam* comparandam, Iulius Salvadori, litteris tradendis doctor egregius, maxima edidit cura. Romae apud commentarii *Vox Urbis* Administrationem venit L. 0.90, in pauperum levamen.

PHILIPPUS VITI EQUES

MARMORARIUS

[illegible] — Via Alexandrina, N. 51 e 52 — ROMAE

[illegible] SCULPIT QUAE SUNT AD SIMULACRA, ALTARIA, SACELLA AEDICULAS

[illegible] operibus erectis ac refectis in Basilica Lateranensi, Liberiana, Laurentiana extra muros, Transtiberina, Eudoxiana, etc.

Desclée, Lefebvre & Soc.

LIBRERIA CATTOLICA INTERNAZIONALE

ROMAE - Via S. Chiara, 20-21 - ROMAE

H. GRISAR S. I.

STORIA DI ROMA E DEI PAPI NEL MEDIO EVO

(Traduzione dal tedesco)

Pars I (Tria volumina):

ROMA SUL FINIRE DEL MONDO ANTICO

Veneunt Lib. 20.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

ROMAE - Via Alexandrina, 87 - ROMAE

MONITUM

Eorum omnium, qui in posterum inter commentarii socios recenseri volent, subnotatio fieri potest a superioribus kalendis Iuliis.

Ciapponi Franciscus et Soc.

OFFICINA

ANAGLYPTIS, GEMMIS CONCHISQUE CAELANDIS

PRAESERTIM IN REDDENDIS FIGURIS PHOTOGRAPHICE EXPRESSIS

TEMPERANTIA IN PRETIO - DILIGENTIA IN OPERE

ROMAE - Via Sistina, 129 - ROMAE

Ann. II. ROMAE, Kal. Augusti MDCCC XCIX. Num. XV.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:
In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam: Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 ½.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:
ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DE HAGANO CONVENTU CIRCA PACEM

Qui habitus est Hagae conventus multas quaestiones proposuit utilitate quidem minime negligendas, dubio tamen successu, praesertim propter, quae occurrit, difficultatem, ut rata ad actum perducantur. Verum illarum disputationum cursum continenter nobis sequentibus liceat sententiam libere profiteri.

Sapientissimus Russorum imperator, consilio nunquam satis laudando, humanissimis suis litteris hoc potissimum contendebat, ut Europae principes, quae ex nimio belli apparatu sustentando atque augendo in populos mala redundant reputantes, modum aliquem excogitarent, atque inter se in id coniurarent amice, ut ab armis, militibus navibusque comparandis aliquando discederent; causam autem prudentissimi consilii afferebat, ne propter publicam pecuniam in id distractam, tum commercia industriaeque minuerentur, tum prosperitas omnis e civitatibus elaberetur.

Facile autem intelligi poterat, quamvis id litterae ipsae non aperte significarent, moneri tamen principes de periculis, quae ab oppressis populis ob intolerabilia tributa universae societati impenderent.

Exceptum plausu consilium; viri lectissimi Hagam convenerunt; de variis quaestionibus eruditissime disputatum; sed de minuendo bellico apparatu, de malis, quibus hac de causa populi opprimuntur, de gravissimis quae ab hac rerum conditione damnis exspectari possunt, non memini serio factam mentionem.

⁂

Et quidem ab initio conventus illius non mihi visa est in singulis, qui convenerunt, oratoribus efficax fuisse voluntas aliquid e re decernendi; sed praecipuum potius eludendi propositum, susceptis de variis argumentis disceptationibus. Ex his enim, quae pertractata sunt, haec videntur posse concludi: nullam armorum factum iri diminutionem; si quid enim gravius de hoc argumento est allatum, ad futurum concilium distentum, perbelle nimirum repulsum; nonnihil constitutum ad leniendam belli atrocitatem. Ad arbitratum denique quod attinet, eum promovendum censuerunt, non tamen ut quisquam ad eum invocandum obstringatur. Atqui in aditiali sermone quem vir ille, russici imperatoris legatus, qui conventui praeerat, solemniter habuit, Haganum conventum, si arbitratus necessitatem iussisset, optime de humano genere meriturum declaravit, idque futurum, ut nunquam rei memoria deleretur. Quin etiam in libro, quem *viridem* appellant, ubi legatis de quo disputarent propositum est, scriptum quoddam viri Descamps, belgici senatorii ordinis, relatum est, qui arbitrorum tribunal perpetuum non *postulatum* tantum, sed disciplinarum, quibus mores consuetudinesque civiles reguntur, *consequentia* esse docet.

⁂

Porro quaestio, prouti ab augusto Russorum principe proponebatur, eiusmodi erat, quae non per oratorum consensum resolvi posset: licet enim omnes de belli apparatu minuendo convenissent, duplex surgebat nova quaestio, de modo hanc diminutionem obtinendi, deque controversiis, quae in praesentiarum inter nationes exstant, componendis, ut sine cuiusquam periculo haec imminutio effici posset. Has resolvendi quaestiones difficultas prudentes oratores minime latuit. Quis enim controversiarum iudex? Quae tanta auctoritas, cui dissentientes acquiescerent? Armorum enim comparatio mutui timoris est effectus: causae primum bellorum removendae.

⁂

Num inter partes mediator invocabitur? Minime tutum. Utrasque agit mediator; iudicium profert quod sequi, vel non, ipsis partibus liberum. Ipsum autem mediatoris officium, ex his quae proxime dicemus, nec facile nec efficax reperietur. Ad arbitratum igitur confugiendum: arbiter enim creditam sibi in contendentes exercet potestatem, iudicat quod aequum sibi videtur; litigantes autem eius sententiae acquiescere tenentur, finemque controversiis imponit.

Verum quis arbiter inter litigantes? Quis iudex in hodiernis controversiis, cuius sententiae nationes sine ullo timore aut suspicione libenter acquiescant? Potest quidem imperator aut reipublicae praeses arbiter invocari; potest etiam stabile a nationum principibus de controversiis inter se tribunal constitui; sed quam aegre officio suo fungeretur, quam saepe sine ullo probabili successu! Potentior arbiter non sine invidia facile iudicabit; debilior ad mediatorem accedet, nec facile, ut partes sententiam suam vereantur, impetrabit. Privatum arbitrum eligere non decet nationum dignitatem, nec magni momenti eius sententia putari potest, praesertim propter summam difficultatem inveniendi virum talem, quem populi « ut conspexere, sileant, atque arrectis auribus adstent ».

Ad constituendum autem stabile inter regna tribunal, licet hoc omnium consensu fieret, quod negari posse videtur, id necesse est: nationes, quae ad hunc arbitratum concurrant, ab omni cupiditate, ab omni alterutrius partis studio, a quavis sui commodi curandi suspicione expertes esse. Studiis vero, timore, cupiditate, ambitione carere difficile est populorum rectoribus; periculum igitur, ne pro pace bellum exardescat, quique ad iudicandum appellati, ipsi inter litigantes maxima populorum pernicie convolvantur.

Ipsas autem sententias qui possunt omni suspicione liberare, quum ratio habeatur de singulorum iudicantium vel utilitatibus, vel studiis, vel etiam in ceteros auctoritate? Inter cupiditates atque hominum ambitiones minime est igitur exoptatus arbiter quaerendus.

⁂

Quid ergo?

Athenienses, ut quae pro Graeciae utilitate decernebant populus libenter praestaret, Delphicum oraculum consulebant; idem et Romani, qui insuper sacerdotibus religionibusque pacis bellique arbitrium permiserunt.

Atqui nonne Dei viventis cultus inter nos? Christus princeps pacis scelesto impiorum consilio crudelissima nece est affectus, sed opus eius non periit, et per Crucem terrarum orbis ab assiduis armis requievit. Ope praesertim Pontificum, quibus operis sui Christus ipse prosequendi munus credidit, novae virtutum species, disciplinae, artes floruerunt, regna constituta, leges traditae, barbarae gentes ad humanitatem redactae. Ipse Pontifex omnibus praesto esse, miseris succurrere, oppressos relevare, impotentibus resistere, boni principis saepe, optimi patris ac sacerdotis semper munia tot saeculorum lapsu constantissime implere.

Pontifex suae ipsius dignitatis natura pacis arbiter in terris constitutus est: Dei enim vicarius, idem officium in omnibus inter homines controversiis a Deo pacis principe sibi traditum habet, ut ad arbitri munere fungendum invocandus potius quam delegandus sit. Docet quidem historia quoties, sive invocatus, sive opem suam offerens, Summus Pontifex pacem inter dissentientes nationes composuerit, populos ab excidio liberarit.

⁂

Haec sane rerum publicarum rectoribus perspecta sunt; at parum fuit animi ea coram orbis terrarum gentibus edicere. Summi Pontificis oratori locus est in Hagano conventu negatus: ut ex eodem de pace tuenda concilio optabiles exitus habeantur, haud multum confidere licet.

EUCALYPTUS.

COMMENTARII "VOX URBIS" INDICES SINGULI

Democrito excogitatum Polybius ipse emendavit atque perfecit, nobisque tradidit (X, 45). Erat autem huiusmodi: Eos, qui per faces sibi invicem dare signa vellent, *quinque* tabellas habere oportebat. In unaquaque autem tabella ordinatim scripta erant quina litterarum graecarum elementa; ultimae tabellae una deerat littera; quod ad rem nullius erat momenti.

I.	II.	III.
Α·Β·Γ·Δ·Ε	Ζ·Η·Θ·Ι·Κ	Λ·Μ·Ν·Ξ·Ο

IV.	V.
Π·Ρ·Σ·Τ·Υ	Φ·Χ·Ψ·Ω

Uterque autem speculator *dioptram*, quae dicitur, duabus fistulis instructam habebat; quarum altera dextram partem, altera sinistram eius, qui ignibus esset responsurus, spectabat. Iuxta vero *dioptram* tabellae rectae ordinatim adfigebantur. Praeterea sinister eius locus et dexter vallo obstruebatur decem pedes lato (m. 3.08), alto ad humanae staturae modum, ut faces supra vallum elatae optime conspicerentur, demissae occulerentur. His ita utrobique comparatis, quae ignibus significanda essent, quam paucissimis verbis scribi necesse erat. Tum qui daturus erat signum, sublatis duabus facibus, tantisper exspectabat donec alter ex adverso suas tolleret. Hoc significabat utrumque ad rem paratum esse. Tum demissis utrinque facibus, primus speculator faces a sinistris in altum tollebat, ut declararet quaenam tabella esset adspicienda; quare si prima, unam facem elevabat, duas si secunda, et ita de ceteris. Deinde a dextris faces elevabat declaraturus quota littera e tabella esset scribenda ei qui datum signum excipiebat. Itaque, ut exemplum proferamus, sic verbum ἐχθροί (hostes) ignibus significabatur: Littera E est quinta in prima tabella; quare a dextris quinque faces erant elevandae, una a sinistris; littera autem X est secunda in quinta tabella; quare a dextris duo, a sinistris quinque. Eademque ratio in reliquis litteris erat, uti ex figura, quam subiicimus, facile intellegi potest.

Verbum	Faces tabellas indicantes	Faces litteras indicantes
ε	/	/////
χ	/////	//
θ	//	///
ρ	////	//
ο	///	/////
ι	//	////

Hoc inventi genus, quo omnia, quae bello accidment, certo et definito modo indicari poterant, haud facile erat; nam qui negotium erant administraturi, eos quam maxime exercitatos esse oportebat, ut, data occasione, signa sibi invicem dare ullo sine errore possent. At Polybius affirmat homines illi arti usu adsuefactos posse inter se facillime, quae vellent, communicare.

Quae quidem ars non amplius crevit; quin etiam posterioribus temporibus omnino iacuisse probabile est; nam nullam eius memoriam apud scriptores invenimus.

Haec tantum de telegrapho apud veteres Graecos accepimus.

D. Tamilia.

Praeclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam et quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret, ut, qualis haberi vellet talis esset.

(Cic., *De Offic.* II, 12, 43).

IN VINCULA S. PETRI APOSTOLI

Roma sextiles celebrat calendas,
Quo die gaudet pietas Quiritum
Vincla, frondoso super Exquilino,
Visere Petri.

Densus accurrit populus: citatos
Diceres fluctus, mare quos ad oram
Volvit effervens, aliisque semper
Fluctibus urget.

Turba porrectas simul ut Catenas
Cernit, bis frontem premit atque labra:
Nempe se Christo, praeeunte Petro,
Mancipat uni.

« O graves — ait — rigidique Nexus,
« Quos et Herodis furor et Neronis
« Cudit! invictae Fidei trophaea
« Vos colit Orbis.

« Membra vinxistis, decoranda gemmis;
« Queis inest expers animus timoris,
« Voxque, quae Christi sonat inter ipsa
« Vincula laudes.

« Nec diu Petrum tenuistis: ultro
« Cui fores clausae patuere; cuique,
« Denuo vincto, via se reclusit
« Fulgida Caeli.

« Ferte, si corpus dolet, alma Vincla!
« Ferte, si languent animi, salutem;
« Umbra quod Petri potuit, Catena
« Ferrea possit.

« Tuque, sub Christo, moderator Orbis
« Et parens Romae, Petrei fac Tiara
« Rursus in vicos plateasque laetae
« Prodeat Urbis ».

His velut tacti precibus, repente
Auspicem Nexus sonitum dedere;
Ac, memor Sinae, nituit corusco
Lumine Moses (1).

Spes et arrisit Fidei Magistro,
Qui, Leo cum sit, Petrus audit alter,
Clara, post nubes, oritura tandem
Tempora terris.

F. X. Reuss.

(1) Nemo ignorat, exstare in templo Eudoxiano, ubi Vincula sancti Petri asservantur, statuam marmoream Moysi, opus immortale Michaelis Angeli Buonarroti.

EUROPAEORUM IN AFRICA COLONIAE

Afrorum quidam itinerum fortissimus simul ac peritissimus viator, qui colonias omnes Europaeorum in nigrorum terris conditas non semel, nec bis, sed quater lustravit, Africamque omnem ex Congo flumine ad Zambesi oppositas aquas peragravit, orationem de Europaeorum per ignotas iam terras invasione Lutetiis recens habuit, quam ex commentario cui titulus *Revue scientifique* cum perlegissemus, multa adnotata vidimus scitu dignissima, praecipue quod in commentario nostro alias de coloniis late disseruerimus.

Africana itaque litora, si Romani imperii provincias patribus iam satis notas excipias, Britonum nautas primos noviter explorasse existimandum est, quos Lusitani proxime sequuti, qui Guineae oras, ab illis ne commerciorum aemulationem paterentur nemini revelatas, omnibus fecerunt notas. Castella immo, oppida atque arces firmis lapidibus ea construxerunt, quorum reliquias et hodie licet admirari, quoadusque Vascus ille de Gama, viatorum celeberrimus, ultimam Africae frontem attigit ac superavit, Indorumque versus litora iter est prosequutus.

Post Lusitanos autem Batavorum vices fuerunt, qui primi in extrema illa parte stationem constituerunt navigiis aptam, et ad commercia opportunam.

At, post Nannetense revocatum edictum, Galli ex patria exsules, ad proxima litora appulsi, Boerorum reipublicae veluti agmen convenerunt, cui recentissime, anno 1860, cum Vaal flumen transiissent, Trans-vaal nomen inditum est. Angli vero ubique fere constiterunt, privataque commerciorum collegia qui litora huc illuc occupaverant, nondum imperio suae gentis subditi commutandis africis rebus vacabant.

His itaque ad annum usque 1834 deducimur, nullo adhuc colonorum in internas provinciarum terras progressu Cuius vero rei exemplum Angli primum in ultima ad frontem colonia cum praestitissent, ceteros ad imitationem incitarunt, ita ut decem post annos undique ex Africae litoribus comitatus cohortesque proficisci visae sint, quae ad internas occupandas plagas ex sua quisque regione procedebant. Huic motui, cuius nullus adhuc est finis, non eadem ubique fata fuerunt; nam ex barbarorum tribubus nonnullae sese in servitutem dantes, paulatim oppressae sunt; aliae autem resistendum sibi ferro et igni putantes, bellicis ac perfectioribus Europaeorum tormentis pene deletae, quamvis ex his superstites Cafri vel Zulù enumerentur, qui indomita usque fortitudine mortem potius quam servitutem sibi optasse creduntur.

Romanarum provinciarum nota sunt omnibus fata; septentrionales enim oras, quas Arabi Mahometani plura per saecula tenuerunt, Iberos, Gallos, ac potissimum Anglos sibi adiudicasse notum est: illi enim Mauritaniae portas, alteri Berberiam omnem et Carthaginis litora, postremi vero Aegypti imperium, ac vallem, quam Nilus pater irrigat, sua fecerunt.

Horum autem condiciones, quae Europae vicissitudines quodammodo proxime sequuntur, praetermittens, ceteras easque recentiores clarissimus auctor sedulo expendit. Angli itaque, si Aegyptum excipias, primum Uganda terram ac regionem omnem lacuum, ex quibus Nilus undas haurire videtur, deinde Zambesi fluminis omnia litora, Niassaland, Rhodesiam, Africae frontem, Niger fluminis oras, Lagos, Litus aureum, Sierra Leone denique occupant. Galli, si ex oriente iter aggrediamur, Obock et Gibuti appulsus et provincias, Madagascar insulam, Congo gallicum, Litus eburneum, Dahomey, Sudan, Senegal; Germani magnam coloniam ad orientem, Damaraland, Camerun terras, Togo inter Dahomey et Litus aureum; Lusitani, Mozambico, Angola et Guineam provinciam tenent; ad ultimum vero colonorum liberae respublicae tres praecipue sunt: Transvaal, Congo - quod Belgica protectione defenditur -, Liberia.

Provinciae vero hae omnes triplici ex capite distingui posse videntur: fodinariae ac metallorum venis divites, in quorum numero meridionales pleraeque recensentur, ex quibus si lineam mente conceperis, quae Africam terram omnem in longitudinem dividat, orientem versus nudam et quibusvis frugibus expertem ac exhaustam usque ad Nili fluminis valles habebis; ad occidentem vero fertiles ubique agros et cuivis cultui accommodatos, ad coaffeam arabicam, tabacum, gossypium producenda aptos, ac gummis, thuris, ebenique dona sponte praebentes.

Quibus perpensis facile infertur, recentissime pacta Anglos inter et Gallos partitione, illos inde metallorum gemmarumque abditas in terris divitias omnes fuisse sortitos, hos contra agrorum potius fertilitatem, ac pinguis Cereris fructus sibi obtinuisse. Sunt tamen et utrique partium contraria tributa; Angli namque uberrimas circa Nilum terras, quamvis non iure, facto tamen tenent; Galli contra, cum Sahara desertum in suam partem habeant, ad quam ferme utilitatem illius sabula versuri sint non facile conieceris.

Laelius.

MORES IUVENUM GERMANORUM STUDIIS VACANTIUM

Iis, quae alias (1) adnotavimus de antiquis moribus Germanorum studiis vacantium, nonnulla de hodiernis eorumdem consuetudinibus aptissime adiicienda arbitrati sumus, ac praecipue de instituto quod, etsi Germanorum omnium nostri aevi peculiaris veluti [illegible] habeatur, inter alios etiam athenaeorum coetus maxime eminere videtur: collegiorum et [illegible] societatis [illegible] ubique et cura.

Multitudo enim omnis iuvenum qui in Germania studiis vacant, innumeris pene sodalitiis scinditur ubique et distinguitur, quae in unum coeundi proclivitas tam cara iis est, ut perraro iuveni occurrere detur, qui vitam in solitudine degendam sibi elegerit. Hunc contubernales monstrum veluti ac prodigium alii aliis digito monstrant, atque uti rusticum, asperum, [illegible] passim compellantes et habentes, solitariam vitae rationem non amplius tolerandam [illegible].

Vi igitur aut amore, velis nolisve, sodalitio alicui [illegible]; cuius eligendi facultas, non tam [illegible], quam innumera eorum copia [illegible] est; nam et infrequentibus [illegible], licet discipulorum numerus vix ad mille sit, [illegible] tamen in vigintiquinque vel triginta sodalitia [illegible] non semel adnotatum est.

Quod autem humanae veluti perfectionis exemplum antiquitus est optatum, ut menti sanae sanum corpus desponderetur, id saepe a laudatis sodalitiis [illegible], quorum alia ad corporis vires exercendas, alia ad ingeniorum [illegible] aciem sunt constituta.

In primis itaque mirum nemini videbitur singularia certamina maxime esse in honorem, ad quae fortiter ineunda quibusvis gymnicis ludis sodales apti fiunt, ac iureiurando sese obstringunt, ut eorum consuetudinem data occasione totis viribus tueantur; in aliis contra, iisque sane potioribus, ad disciplinas litterasve omnes excolendas coguntur, ut in studiorum certamen paratiores descendant.

Quae vero utrisque communes videntur, flavae cerevisiae libationes, frequentissimae sunt, et, quo magis licent, copiosae, in quibus sane mira concordia est, nec non eas vigent draconianae leges, quibus sodales singuli arctissimo nexu constricti, alii ab aliis quam longissime differunt. Communis enim omnium Germanorum est lex statutis ab auctoritate libere electa regulis admussim obtemperare, quod vel iuvenes rigidissime praestant; nam et in suos coetus iuxta leges frequentissimi conveniunt, nec contrariae ullius factionis aulas ingrediuntur unquam, et si qui aliter peccent, statim expelluntur. Quid plura? Opiniones in disciplinis naturae, praedilectiones operum ingenuarum artium non suadet tantum coetus sed potius iubet, quod plerumque ipsis viatoribus vel ex concordi cantiuncularum sonitu, quo alter ab altero distinguuntur, facile innotescit.

Est immo et provectiori aetati quaedam auctoritas tributa, ita ut non a praesidis tantum, sed a maioris natu quoque iussis nulla sit provocatio, quibus contra ius errantes admonendi et mulctandi protervos concessum est. Poena vero potissima ac maxime frequens bibula indicitur, cyathum cerevisiae plenum uno haustu deglutire: cerevisiam enim potuum reginam habent, et ad praemium et in poenam pariter utuntur; imo officiis, quibus ad invicem sese colunt, nomen ex ea indiderunt *urbanitatem cerevisiae*.

Tot vero consuetudinum unum est prae omnibus pretium, plures patresfamilias, qui studiis vacaverint, sodales honoris titulo retineri, quorum profecto experientiam et virtutem in congregatos iuvenum animos regendos, et moderandos, plurimum valere necesse est, ita ut a vitiis facilius tuti, potioribus circuli delectamentis recreari ad invicem queant.

A. Costaggini.

(1) Cfr. num. XIII, an. II.

DE TELEGRAPHO APUD VETERES GRAECOS

Nihil sane mirandum puto, si de telegrapho apud veteres Graecos loquimur; ea enim signa exprimere volumus, quibus res e longinquo significabantur; quo in genere Zambaldium potissimum sequemur, qui de re perbrevem quidem, sed doctam commentationem conscripsit (1).

Iam inde igitur ab antiquissimis temporibus Graeci, ut quam citissime res e longinquo significarent, faces vel ignes (qui graeco nomine πυρσοί, φρυκτοί appellantur) adhibuere, sed in re tantum bellica aut ad periculum imminens indicandum, aut ad auxilium petendum. Homerus enim similitudinem comparans (*Il.* XVIII, 211) insulam describit obsidione clausam, cuius incolae noctu faces continuo incendunt, ut finitimi videant, si forte opem ferre velint. Ex eius verbis hoc tantum apparet, ignes non certas et antea statutas res exprimere (quod maximum est iis, qui e longinquo inter se communicare volunt), sed tantum periculum aliquod. Verum in cycli epici, qui dicitur, poematibus aliquid certi et antea statuti fuisse suspicari licet; unde Vergilius ignem illum fortasse sumpsit, quo accenso Sinon sensit equum sibi aperiendum esse, ut inclusi milites exirent ad delendam urbem. Itemque Agamemnon antea cum uxore convenerat se ignibus eam certiorem facturum de Troia capta. In principio enim Aeschyli *Agamemnonis fabulae* accensi ignes Troiam eadem nocte captam esse significant; Clytemnestra autem (*Agam.* 293 sqq. Weckl.) chorum docet ignem profectum esse ex Ida monte in Hermaeum Lemni collem: illinc ad Athos montem pervenisse: indeque ad Pelium et per interiectas speculas, montibus impositas, haud degenerem ab igne Idaeo in Atridarum domum intrasse. Quidquid est, hoc inferendum esse videtur ex Aeschyli verbis, eius temporibus res ignibus significari non solum inter loca ex adverso posita, sed etiam inter ea, quae longe inter se distarent, mediis adhibitis speculis. Quae quidem res posterioribus temporibus haud dubie in communi Graecorum bellico usu fuit; nam Polybius, ignium utilitatem ad signa danda in bellicis rebus prosequutus (X, 43), « Ea quae modo facta sunt », inquit, « vel quae nunc fiunt etiam is cognoscere poterit, qui trium quatuorve aut plurium dierum iter abfuerit ». Ceterum etiam Mardonius (Herod. IX, 3) putabat regi Sardibus versanti ignium ope per insulas accensorum posse significare se Athenas tenere.

Verum pulcherrimis Graeciae temporibus (ut omittam quae idem Herodotus narrat [VII, 182] « Graecos, Xerse in Graeciam adventante, ad Artemisium castra habentes per ignes e Sciatho editos tres e suis navibus a Persis captas esse cognovisse: quare territos ab Artemisio ad Chalcidem cum classe se recepisse Euripum custodituros ») ignes generatim adhibiti esse videntur, ut « hostes » vel « periculum adesse » indicarent. Athenienses enim ignibus certiores facti sunt (Thucid. II, 94) Salamina ex improviso captam esse a Lacedaemoniis; Thebani (III, 22) Plataeenses ex urbe nocturnos exiisse per ignes admoniti sunt; contra Plataeenses, qui in urbe erant, et ipsi ex moenibus multas faces sustulere ad hoc ipsum antea praeparatas, ut ignium signa hostibus essent incerta, utque hi suspicati aliud esse quam quod res esset, opem minime ferrent; Athenienses denique (ne plura afferam), qui apud Sextum erant, ex multis ignibus in hostium agro accensis intellexere Peloponnesios in Hellespontum esse ingressos. Haec signa appellabantur « ignes hostiles » (πυρσοὶ πολέμιοι) erantque dissimilia eorum, quae copias amicas vel foederatas adventare nuntiabant (πυρσοὶ φίλιοι).

Ceterum hoc simplex dandi signi per faces genus prope inutile erat. Nam pauca tantum eademque antea definita significari poterant; innumerabiles contra res esse quae bello accidere ex improviso soleant, neque eas quemquam antea animo praecipere posse nemo ignorat.

Huic incommodo prospexit Aeneas quidam, aequalis Xenophonti, qui *de re strategica* commentaria conscripsit. Huius operis exstant tantum quae de obsidionibus sunt; quae vero ad signa per ignes danda pertinent Polybius servavit (X, 44). Aeneae igitur inventum hoc erat: « Duo vasa fictilia paranda esse quam maxime aequalia altitudine trium cubitorum (m. 1.28), latitudine unius (m. 0.46); eademque ita perforanda, ut ex canaliculis (αὐλίσκοι) aequali mensura, eodem temporis intervallo, aqua efflueret. His ita comparatis, subera paranda esse minus lata quam essent vasorum ora, et in iis mediis baculos aequales esse infigendos, in quibus notata essent paria intervalla trium digitorum. In singulis autem baculorum partibus scribenda esse notissima quaeque eorum, quae bello accidere solerent, essentque maxime universalia; ut: *Regionem equites ingrediuntur*; *Pedites gravis armaturae*; *Pedites cum equitibus*; *Naves*, et quae essent eiusdem generis. Deinde repletis aqua vasis, subera esse imponenda baculos infixos habentia.

« His ita comparatis atque delatis vasis ad ea loca, ex quibus signa per faces danda essent, si quid eorum, quae in baculo essent scripta, accidisset, qui signa dare vellet, facem tollere debere et tantisper exspectare, dum alter speculator ex adverso facem sustulisset. Tum utraque face depressa, canaliculos utraque ex parte esse solvendos. Descendente igitur subere una cum baculo, cum ea scriptura, quae esset declaranda ad labra vasis accessisset, tunc facem iterum in altum tollendam. Qua conspecta, illi qui in altera esset specula, canaliculum protinus claudendum et inspiciendum quidnam eorum, quae baculo inscripta essent, vasis labro responderet. Cum omnia utrobique paria et similia essent, utrique speculatori eandem rem declaratum iri, dummodo magna diligentia adhibita esset eademque celeritas ».

Haec ratio quamquam erat praestantior communi genere, de quo supra dictum est, tamen incerta erat atque indefinita (ἀόριστον). Manifestum enim est neque omnes casus bello impendentes praevideri posse; neque, si cuncta prospexisses, baculo *omnia* inscribi posse. Quin etiam ne eorum quidem, quae baculo inscripta erant, quidquam satis definitum erat. Bello enim non solum plurimum interest scire hostes adventare, sed etiam *quot sint, unde veniant, in quam partem contendant*. Ceterum Aeneae inventum nunquam adhibitum esse videtur.

Sed aliud erat inventum, quod elementis litterarum continebatur, quodque a Cleoxeno et a

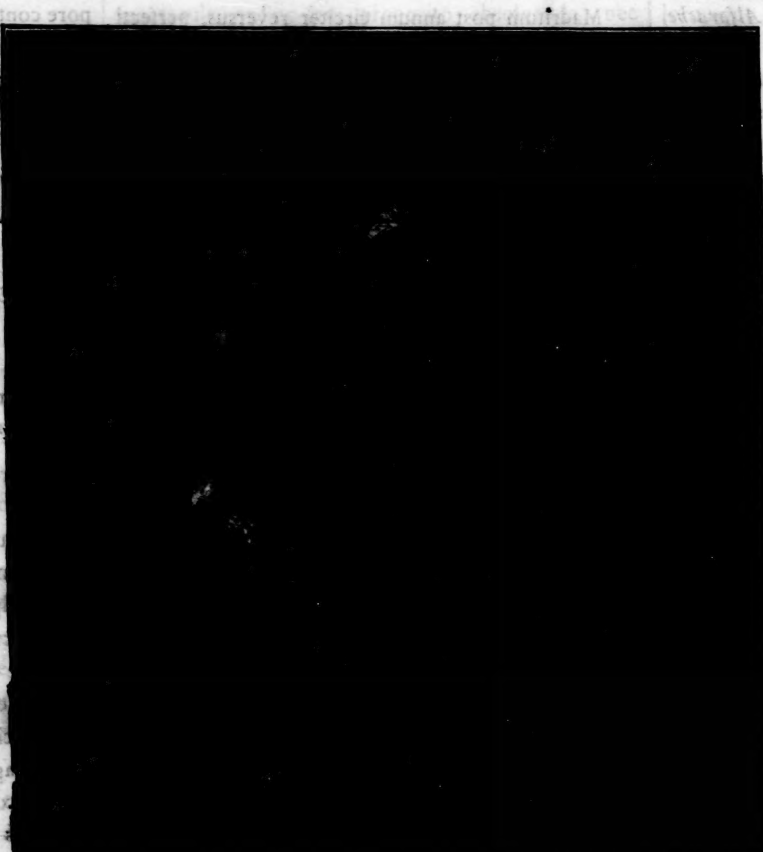
(1) Cfr. *Atene e Roma*, II, 8.

bitur ». Fatiscens ac pene corruens Portiunculae sacellum in conspectu erat: de hoc restaurando secum agi putat; totusque incumbit in opus, cui non defuere piorum manus. Restitutus inde cultui eximio locus, addita pro Francisco et sociis tuguria, et novus mirabilium ordo rerum ibi nascitur dum *toto surgit gens aurea mundo*; *aurea*, inquam, cui tamen nec fas aurum retinere, nec aspicere, cui vitae conditio omnis in paupertate, in indigentia durissima, in deficientia rerum omnium, quibus nemini, si voluerit vivere, carere licebit. Obstupuerunt gentes attonitae visu, attonitae notitia, et novum hoc miratae portentum verba pacis audiebant proclivi aure, praedicante pacem, et pacem suadente Francisco, dum Portiunculae fama, omnium sermone percrebrescens in dies, frequentia invisentium quotidie crescit.

Interea humillimo Christi famulo quid exoptatum? Gentes a peccatis avertere, et conversas ad Deum igne caritatis incendere, ad Caelum denique adducere securitatem habituras et laetitiam sempiternam. Quatiens membra flagellis, atterens ora ieiuniis, exhauriens oculos lacrimis profusis, haec ille precibus die, haec noctu petebat, remissionem exspectans et repositam gratiam. Dum ergo ad Portiunculam in tugurio precatur, sentit se in sacellum acciri exspectantibus ibi Christo ac Deipara, innumerabili multitudine Angelorum stipatis. Festinus advolat, et pene gaudio exanimatus est videns, et audiens optionem sibi dari de quavis gratia poscenda, mox concedenda. Ex abundantia cordis ore loquutus flagitat, ut quotquot ingressi fuerint Portiunculae templum, confessi rite atque absoluti, indulgentiam plenam et confertam et superabundantem ex patrato opere consequerentur. Noluit servo Dominus impar haberi, et, quam succenderat spem implorandi, benigne annuendo perfecit, addens ut ad Honorium III pontificem Perusiae tunc degentem accederet, ut ratum fieret a Christi vicario quod Christus ipse spoponderat.

Nulla interposita mora legatus Christi ad Honorium volat, et quae dicta sunt, et quae facta, et qui mittat, et quid petat exponit. Tantum in dicente instar erat, tantum fidei et simplicitatis in fronte, in oculis eminebat, ut Honorius ter affirmans in nomine Christi ea pollicitus sit, quae Christus per servum suum postularat. Frustra nonnullis ex curia obsistentibus, certiorem rei Papa oretenus fecit Franciscum, cui, cum gratias agens e pontificio conspectu moveret: « Quonam abis, o simplex homo », Honorius inquit, « nullis acceptis tabulis, ac testimoniis? Auditui tuo quis credet, et brachium et sacramentum Domini quomodo demonstrabis? » At vir caelestis: « Non ita, Pater sancte; non egeo. Scriba mihi Christus, Deipara tabula, testes Angeli sunt ».

Abiit ergo horam Domini exspectans. Iamque mensis Ianuarius aderat horrens nivibus et asper gelu. Nox alta videbat Franciscum sub dio ad Portiunculam inter sentes cuiusdam sepis nuda membra et sanguinolenta trahentem, spinis quaquaversus arantibus ac scribentibus corpus, ut Satanam, perfida pietate suadentem mitiora, coerceret. Continuo nova lux oculis affulsit, et omne circa nemus obrutum radiis, et rosis albis ac sanguine scriptis dumeta illa floruerunt. Adstant Angeli, candidisque vestiunt nudum, et roseis onustum ramis ad altare Portiunculae deducunt, ubi, ceu nuper, quasi in solio, Christus et Maria coruscabant. Tum, suadente Christo, rosas Matri offerebat, diem indulgentiae maximae statuebat ad kalendas Augusti. Romam mittitur ad haec nuncianda Pontifici, ut quae Christus decreverat, atque firmaverat Pontifex, toto paterent orbi terrarum; mirabiles illas rosas, et nonnullos fratres, qui luce excitati concurrerant et viderant atque audiverant, testimonia perhibentes Romam

Didacus de Silva y Velasquez.
(Ex tabula, quam ipse pinxit, in Capitolio asservata).

adduceret. Post haec Angelorum chori hymnum triumphalem dixerunt.

Sequenti mane tribus cum sociis Romam pedestre iter Franciscus arripuit, suae legationis Pontifici testimonium in rosis ferens insueto vernantibus tempore, quae tam longa via, tam diuturno itinere neque aruerant, neque marcuerant, neque defloruerant.

Datis igitur litteris, septem episcopi, nempe Assisinatensis, Perusiensis, Tudertinus, Fulginatensis, Spoletinus, Nuceriensis, et Eugubinus, kalendis Augusti ad Portiunculam congregati sunt, ibique populis indulgentiam illam singularem, prout Franciscus dixerat, auctoritate apostolica nuntiarunt.

Haec olim in exiguo sacello; at christianus populus magnificentius ibi basilicam exstruendam praecepit, quae sacrum aedificium cingeret, atque operiret, mediumque in gremio, quasi sanctuarium, teneret memoriale perpetuum Francisci ac tot sanctissimorum virorum, qui seraphici Patris haerentes vestigiis virtute populos, miraculis Ecclesiam amplificarunt, Italiam fama honestarunt.

Neque hoc tantummodo; sed quasi certatim quotquot fuerunt Itali insignes tabulis, aere, marmore, prout qui fuere illustres poesi, architectura, scientia denique et arte quavis, omnes ad hanc basilicam statuendam, ornandam, muniendam opere festinarunt.

H. De Vecchi-Pieralice.

DIDACUS DE SILVA Y VELASQUEZ

Quum exacto nuper mense Iunio Aemilii Castelar illustrissimi viri memoriam commentarius noster recoluisset, iberum nomen alterum nobis praeterire oportuit, cuius centenaria a nativitate dies tertio tunc rediens Hispaniae recentem luctum, renovatae memoria gloriae, quodammodo temperavit. Didacus de Silva y Velasquez nomen est inter universi orbis pictores celeberrimum, quod una cum Murillo et Ribera triumviratum Iberorum constituit, quos merito saeculo decimoseptimo pictoricae artis principatum tenere existimant. Italorum enim pictores, postquam Raphael et Bonarrotius culmen artis attigerant, alterius errores imitati, iam in falsum quoddam ac corruptum pingendi genus corruerant, neque inter Gallos, si Poussinium excipias, ullius adhuc nomen ita per Europam insonuerat, quod italicos triumphos nec aemulatum quidem fuisse diceretur.

Quam contra laudem, si qui tunc adepti sunt, Iberi profecto tres illi fuerunt, qui suae gentis imperii supremos dies, Philippo IV rege, tanto artium splendore ornaverunt, ut delabentis postea fortunae occasum fulgentiorem reddidisse merito habeantur. Hos inter Didacus noster anno 1599 Hispali est natus ex Ioanne Rodriguez de Sylva et Hieronyma Velasquez, honestis divitiis, atque Iunii mensis die sexto in templo Sancti Petri est baptizatus. Adolescens latinis litteris ac philosophiae operam dedit; sed cum vehementissime ad picturam traheretur, facile a parentibus impetravit, ut in eam incumbere sibi liceret.

Illum itaque, vix decimum tertium agentem annum, in Herrera, celebris tunc pictoris, tutela iam penicillo et tabella videmus instructum. At magistri indolem in iram proclivem mite adolescentis ingenium vix potuit ad annum pati; quare sequenti anno 1613 eius domum deseruit, ac Francisco Pacheco, non tam pictori comptissimo, quam et litteris omnibus exornato, sese erudiendum commisit. Neque profecto illum electio fefellit: Franciscum enim non tam magistrum quam et tutorem et mecenatem expertus est, quoadusque, Ioanna eius filia uxore ducta, socerum benignissimum habuit. Nec satis: nam condiscipulos eos viros sortitus est, qui postea, licet eius gloriam non aequaverint, aemulati tamen cum laude sunt, Zurbanan atque Alonsum Cano; magister autem, qui venetum Italicorum stilum ferventer admirabatur, in contrariam omnino partem abire libenter Didacum sivit, ingenioque servire suo, quo potissimum ad contemplandos naturae vitaeque adspectus ferebatur, ut deinde, qua maxima posset vi, mire coloribus exprimeret.

Assisii urbis prospectus.

DE PORTIUNCULAE TEMPLO APUD ASSISIUM

[illegible] a fine usque ad finem attingit fortiter, et [illegible] omnia suaviter. Namque, Cyrillo pa[illegible], et Liberio Pontifice, quatuor [illegible] homines Hierusolymis ad Apostolorum li[illegible] [illegible], ut, hortante liberio, in valle [illegible] eremiticam ineuntes vitam, sacellum Dei[illegible] aedificarent, ibique saxum deponerent, quod, [illegible], secum tulerant e sepulcro, ubi Dei[illegible] Virginis corpus triduo quieverat.

Hoc igitur fuit initium templi, de quo nunc agi[illegible] quodque ipso ab exordio, nempe inter CCCLIII [illegible] a Christo annum, nomen *Sanctae Mariae Angelorum* accepit, quam inter Angelorum choros [illegible] depictam patuit.

[illegible], advenarum, prodigiorumque fama com[illegible], [illegible] gentium turbae circa illum versa[illegible], perpetuaeque populorum excubiae, quasi ho[illegible] causa, sanctuario advigilabant. Non hoc piae [illegible] quatuor animae proposuerant, neque sperave[illegible]; quid enim commune esse poterit eremo cum [illegible], solitudini cum discurrentibus catervis [illegible] intercurrentibus?

Assisium in provinciam demigraturi, tem[illegible] [illegible] commendarunt, valedixere, [illegible]. Hoc vero, ipsis abeuntibus, aliquid [illegible] est; et integro ferme saeculo [illegible] advenarum agmina confluebant. Sed [illegible] Italiae fuere dies, perque om[illegible] fumantia incendiis, ululantia rapinis, ro[illegible] sanguine, obmutescentia excidiis, co[illegible]ruscantia barbarorum arma volitabant. Hinc derelictum sanctuarium, cui forsan barbarae non pepercere latrocinantes manus, quod forsan piorum vigilum sanguine respersum est, et – hoc moris erat – adiectae flammae.

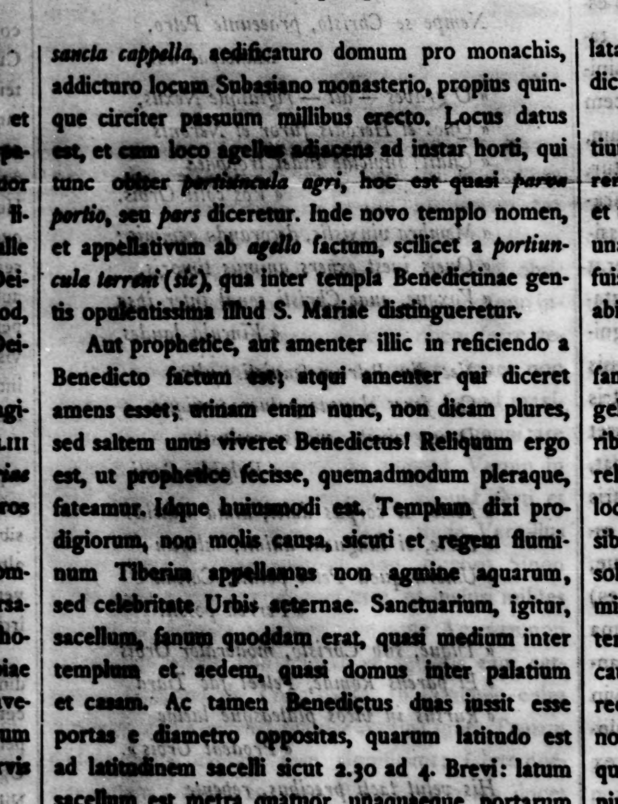
Quis iterum erigat? Quis habitet? Squalebant circum deserti agri, viduae erant habitatoribus urbes, et siqui errabundi hic illic apparerent, suspensi, ancipites, palabundi, arescentes timore, inedia morientes, montium invia, silvarum obscura, profunda cavernarum quaerebant, ubi ex illo mortifero carnificum diluvio se tuerentur.

Interea anno DXVI Benedictus ille, Occidentalium patriarcha monacorum, cum iter apud Assisium faceret, sanctuarium pene dilabens, penitusque fatiscens aspexit, et quodam superirruentis Divinitatis actus instinctu, cui obstare fas non est, magistratus Assisienses adit, rogatque ut sibi dent locum instauraturo templum, cui iam inde nomen *sancta cappella*, aedificaturo domum pro monachis, addicturo locum Subasiano monasterio, propius quinque circiter passuum millibus erecto. Locus datus est, et cum loco agellus adiacens ad instar horti, qui tunc obiter *portiuncula agri*, hoc est quasi *parva portio*, seu *pars* diceretur. Inde novo templo nomen, et appellativum ab *agello* factum, scilicet a *portiuncula terrae* (*sic*), qua inter templa Benedictinae gentis opulentissima illud S. Mariae distingueretur.

Aut prophetice, aut amenter illic in reficiendo a Benedicto factum est; atqui amenter qui diceret amens esset; utinam enim nunc, non dicam plures, sed saltem unus viveret Benedictus! Reliquum ergo est, ut prophetice fecisse, quemadmodum pleraque, fateamur. Idque huiusmodi est. Templum dixi prodigiorum, non molis causa, sicuti et regem fluminum Tiberim appellamus non agmine aquarum, sed celebritate Urbis aeternae. Sanctuarium, igitur, sacellum, fanum quoddam erat, quasi medium inter templum et aedem, quasi domus inter palatium et casam. Ac tamen Benedictus duas iussit esse portas e diametro oppositas, quarum latitudo est ad latitudinem sacelli sicut 2.30 ad 4. Brevi: latum sacellum est metra quatuor, unaquaeque portarum lata est metra duo et centimetra triginta. Quis non dicat: « Claudite portas, ne templum exeat »?

Atqui vir Dei praenoscebat multitudinem gentium, quae, septem dilapsis saeculis, per illas transirent; nam historiae monumentis certum est centum et ultra hominum millia ad indulgentias Portiunculae una tantum die confluxisse, eaque necesse omnino fuisse unam ingredi portam, et recto tramite aliam abire.

Sed ne praeripiamus eventum. Sacellum quotidie fama crescebat, et fama ipsa quotidie augebatur angelicis apparitionibus, concentibus, nocturnis fulgoribus et coruscationibus mirabilibus, unde magna hic religio. Monaci Cassinenses post nonnulla saecula locum Subasii cessere Cluniacensibus, hi Cisterciensibus. Cistercienses, quibus ingens silentii cultus et solitudinis, aegre ferentes se illic esse, quo tanta hominum multitudo quotidie congregabatur, haud libenter morari, fastidire, recedere ceperunt; mox, aerem causati, usque ad unum ad Subasianum monasterium redire, vix aedituo, plebeio sene, relicto. Sed monachi, non populi, sanctuarium dereliquerant; nam sciunt, quamvis in fatiscens penitus et squalidum, huc saepius venisse Picam, Francisci postea matrem, quae Deiparam rogabat cum lacrimis, ut sterili thalamo prolem daret.

"Portiunculae" sacellum in ecclesia S. Mariae Angelorum ad Assisium.

Inter haec, anno salutiferae incarnationis MCLXXX, magno caelestium ominum praecedente et subsequente comitatu, Franciscus nascebatur Assisii.

Huic a pueritia nil praeter, nil citra mores aequalium suorum fuit, si tamen excipias promptum ad omnia et come ingenium, auream indolem bonis artibus litterisque pronam, animamque exquisitissimam. Eminebat in eo cultus, quo inter aequales, etsi generosos, clarissimus explendescebat, atque equestres inter ludos, quibus tunc exercebatur iuventus, praestantissimus ferebatur. Hinc autem veluti irretitus detentusque eo devenit, ut patrio bello in hostes arma sumeret; sed, iniquo marte subversus, in hostium potestatem captivus veniret. Multa memorans diebus hisce de instabilitate fortunae, deque humanis rebus, quae in medio saepe cursu franguntur et corruunt antequam debito virtuti portu potiantur, mentis oculos cordisque alas ad illum convertit, qui nec suis deest unquam, nec impos est a quovis discrimine liberare.

Conciliata pace, reddito suis, festivo vitae usu protinus ac funditus immutato, caelestia meditanti insonuit animo vox: « Vade, Francisce; repara domum meam, quae la-

in lacunaribus Campi, italus pictor, arte exquisita, niveis feminarum formis, electridis triumphum finxerat.

Ex huius utraque pariete, binae aedes in longitudinem productae textilibus erant refertae; in medio autem per magnam portam in circulare atrium, prosiliente ex centro fonte viridibusque ornatum arbustis, transitus patebat, ex quo cetera omnia ambulacra ac perystilia deducta fuerant. Heic electricae machinae undique dispositae conspiciebantur, usque ad sacram illam parvamque absidem, in qua Alexandri reliquiae asservabantur. His omnibus autem complemento erant florentes undique hortuli, ligneis aedibus frequenter interrupti, quibus florum genera universa continebantur, iucundissima varietate distincta. Erant denique, sed dissitae, sacrarum artium tabularumque exhibitiones, unae proinde, ob spatii distantiam, e flammis immunes servatae.

Quas si praetermiseris, hae praecipuae totius publicae recognitionis partes habebantur; altera omnibus nationibus communis, electridis portentis data, altera Novocomensibus sericorum textoribus. In illam itaque primum italici bellicae rei atque maritimae supremi administri convenerant et subaquea electrica navigia, quae explodentes globos eiiciunt, electricorum radiorum proiectores, telegraphum ab italo Marconi nuper funibus expers inventum, telephonumque pari ratione ab altero italico viro, Russo d'Asar, exstructum protulerant.

Haec peregrini electridum artium artifices ac collegia plurima sequebantur, quorum longissima ac nimis arida foret enumeratio.

Sericorum vero textilium, quae Novocomensium ceterorumque Langobardorum praecipua pars erat, haud minora specimina enumerabantur; neque tamen iis contenti fuerant Novocomenses, ut sua quisque textilia ostenderet, sed et machinas omnes, instrumenta atque inventa omnia recentiora eduxerant, quae sive ad bombices alendos, sive ad eorum stamina purganda, texenda, vel quovis colore fucanda, aut phrygio opere exornanda, vel ad caducas eorum reliquias colligendas et in viliores vestes texendas pertinerent; ea quae omnia per sua quisque ambulacra distincte disposuerant.

Tandem totius exstructae molis quasi sacellum videbatur, absis illa, ubi Alexandri Volta reliquiae erant conclusae, ipsiusque immo illustrissimi viri caput, veluti in tabernaculo quodam repositum, quasi tot machinarum inventorumque centrum ac prima fons, ex qua saeculi huius miranda portenta originem duxerunt.

Aedes, perystilia, atria, ambulacra, hortus omnes octava infausta mensis huius Iulii die iam visitantes undique compleverant, cum repente, ex pavimento ambulacri, quo marina tormenta continebantur, fumi nubes intensumque calorem simul exire animadversum est. Periculi vox statim est circumlata, ac vix potuerant omnes citissime per effracta vitra aufugere, cum flammae ad lacunaria usque vorantes prosiluerunt. Funes namque subterraneae, quibus electrica vis ad machinas omnes circum perducebatur, nimio paulatim calore candentes succensae fuerant et ignem ad solum ligneum communicaverant. Tunc vigilum dux magna voce imperavit, ut omnes discederent; at omnium fuga minime vigiles iuvit, ut pervadentibus flammis terminum statuerent. Ligna enim ac textiles circum aedium omnium parietes erant ad exardescendum facilia, ita ut, momento quasi temporis, aliud post aliud absumpta sint, fueritque totius aedificii quasi immensi cuiusdam rogi adspectus, cuius rubores altissimi Larii undae trementes speculo remittebant. In tantam itaque voraginem nulla erat ex multiplicibus fistulis aquarum unda satis magna, quae ignem exstingueret, nec, ob aedificiorum contiguam exstructionem, ignisque velocissimum cursum, spatium temporis vel commodum fuit incendium intra limites coercendi. Ita igitur et ipsa Voltaica absis, in quam non licebat nisi per interna ambulacra ingredi, flammis est absumpta, atque vix inter Alexandri reliquias nonnullae eripi potuerunt: cetera, mediae vix horae spatio, in cumulum fumantium ruderum conversa sunt.

Omnibus itaque immenso infortunio deletis, quae tanto labore, ingenio ac pecunia parta fuerant, mirabilis in Novocomensibus animi virtus enituit, qui romana, ut ita dicam, constantia redintegranda omnia, quae maxime liceat, statim constituerunt, statutosque ludos gymnicos musicesque theatrorumque spectacula ordine iam proposito absolvenda: nec profecto aliud ipsis tantae fortitudinis praemium ominandum est, quam ut visitantium frequentia dignissimam italicam urbem minime deficiat, imo magis in dies augeatur, non sine lucri copia, quo gravissima damna sarciantur.

A. L.

Habet hoc virtus, ut viros fortes species eius et pulcritudo, etiam in hoste posita, delectet.

(Cic., *In Pis.* 22).

STELA IN ROMANO FORO EFFOSSA

Pronum equidem est, si quae vivae veluti Urbis voces potissimae sint habendae, maiorum praecipue monumenta esse, quibus exacta Romani nominis gloria, quam nemo vicit, orbis edoceatur. Quapropter non immerito, quoties abditi huiusmodi novi thesauri, eruditorum virorum cura, ad lucem revocati sint, nuncium historias diligentibus laetissimum vulgare statim atque explicare commentarii huius nostri praecipuum semper officium arbitrati sumus. Quod tamen hodie multo magis servandum ducimus, cum, sollertia excellentissimi viri italicorum studiorum summi curatoris, monumentum in oculos redierit, stela archaico Latii eloquio scripta, quae inter vetustissimas nostrae gentis memorias plane est recensenda. Porro ex opusculo quod ipsius studiorum curatoris mandato statim vulgatum est, cui exarando quatuor clarissimi viri, Iacobus Boni, Iosephus Gamurrini, Iacobus Cortese, Aloysius Ceci, pro sua quisque disciplina operam dederunt, rem omnem per partes, prout nobis licet, interdum iuvat referre.

Primus itaque Boni architectus ex Festo, Varrone ac Dionysio mensuras nigri lapidis - de quo in commentario nostro suo tempore scripsit H. Marucchi - reperta nuper monumenta, stelam, videlicet, pyramidis quadratae formam exhibentem, truncum quemdam cuneiformem, eorum fundamenta, pariterque nigri lapidis bases accurate et distincte describit.

Inscriptio vero, quae omnia pretio antecellit, in stela illa tofacea est insculpta; sed tum illa, tum proximus ex tofo cuneus, tum utriusque fundamenta obtruncata, fracta et vastata apparuerunt, ita ut et insculptae pyramidis vix dimidium, nigro lapide remoto, in lucem prodierit. Quod sacrilega ferme manu admissum facinus videtur, et holocaustis deinde ac sacris plurimis expiatum, boum, pecudum, aprorum hedorumque hostiis immolatis atque exustis; eorum enim cinerum spissus undique cumulus, et cippo et fundamentis supra circumve stratus, repertus est. Sed inter cineres non tantum innumera ossa combusta, sed etiam amuleta plurima, et signa aenea vel fictilia, et vasa funebria et fictiles tabellae, et armorum reliquiae inventa sunt.

Vascula ex nigra argilla, alia subtiliora ac perlucida, alia vero rudiora atque obscura, sunt, simpula, infundibula, praefericula, ollae, canthari, fragmentum quoddam leonini capitis ad instar effictum, scyphus ovatus binis ansis munitus taeniam effingentibus, humanumque caput rude insculptum in latere gerens. Sunt et vasculorum quaedam inscripta fragmenta et amphorarum coticularumque; his vero immixta ofellae, aenea sigilla duodecim, fictiliumve fragmenta Etruscorum stilum plane ostendentia, margaritae vitreae, virilia ac muliebria ornamenta, fibulae, annuli, armillae, serpentes, bullae, pondera plumbea, binae tesserae lusoriae, astragala ovina quatuor supra centum sexaginta. Adde lancearum pilorumque cuspides nonnullas, scabra rubigine exesas, ac viginti circiter rudis aeris fragmenta, quae dissita rerum congeries, magno cinerum cumulo demersa, funerariam stipem efficiebat.

Duo vero prae ceteris mentione digna reperta sunt: fictilis quaedam tabella, cui miles equo insidens lanceaque instructus insculptus est, et graeci vasculi fragmentum, in quo Bacchus asinum equitans, cantharumque gestans fuit depictus.

De inscriptionis paleographia scripsit clarus vir Iosephus Gamurrini, a quo haec praecipue adnotantur. Literae monumentales ac profundae incisae sunt forma *archaico-graeca*, ceterarum tunc temporis literarum quae in Etruriae monumentis leguntur apprime similes: quas saeculo sexto ante Christum natum esse adscribendas et forma literarum et scribendi ratio declarat. Inscriptio enim in quadrato cippo terrae primum prostrato in longitudinem est incisa, at postremo, deficiente spatio, in excisi anguli facie eam complere oportuit. Scripturae ritum, mutuata ex deducendis aratro sulcis similitudine, βουστροφηδὸν appellabant; initio nempe a dextera ad laevam ducto, opposita deinde directione, sequens linea continuabatur ex laeva ad dexteram, tertia ex dextera ad laevam, etc. Atqui vetustissimae tantum Graecorum inscriptiones intra septimum et sextum saeculum a. C. simili modo insculptae inveniuntur, post quod tempus nullibi amplius exstiterunt. Sed confecta hoc ritu inscriptione, elatoque e solo monumento, verticali ordine literas perlegere necesse fuit, ex imo in summum et ex summo ad imum; nobis vero, cum circa medium fractam stelam invenerimus, lineae omnes iuxta exordium vel iuxta finem vicissim mutilae remanserunt, ita ut eam interpretari difficillimum sit. Neque profecto satis ad rem auxilio est, singula adamussim verba tribus punctis esse distincta; nam, etsi integra fuissent, memoranda esset Polybii sententia, qui et ex aequalibus suis archaicae Latinorum linguae peritissimis nullum inveniri qui vetustissima eius monumenta intelligeret plane fatetur. Id tamen ex monumento est procul dubio in tuto positum, iure meritoque Tacitum asseruisse, literis latinis eamdem, quae veterrimis Graecorum, formam fuisse (*Ann.* XI, 14.).

Iacobus Cortese tertius est qui ex Servio, ex Varrone, ex Dionysio, ex Plutarcho, ex Festo eruditissime fragmenta nonnulla delegit, quae ad intelligendum ac declarandum titulum aptissime possent adhiberi.

Quem quidem postremum ac difficillimum laborem Aloysius Ceci, opera etiam ab illustrissimo viro Ernesto Monaci conlata, aggressus est, cuius eruditissimas ac maxime acutas elucubrationes praetermittentes, laboris fructum hic proponimus, adiecta verba inter parentheses intercludentes.

Quum itaque Batavicae scholae agmen alterum, a Rubens et Van Dyck summorum virorum tramite quam longe aberrans, Rembrandt summum exemplum in reddenda fideliter natura sequeretur, similia in Iberia inter Sebastianum Murillo, candidum caelestium pictorem, ac Didacum Velasquez fiebant, qui postremus humiliorum omnium condiciones, foedosque deformitatis adspectus assiduo quodam studio [illegible] coepit, ita ut merito quis posset hodierni, [illegible] dicunt, *realismi* alterum ex patribus illum [illegible].

[illegible] quam [illegible] de [illegible] [illegible] quod tunc temporis in [illegible] [illegible] ex Iberia [illegible] notis, splendidos [illegible] [illegible] tabularum fructus, quos inter *El Lazarillo de Tormes, Guzman de Alfarache, La Picara Justina*, etc.; quibus addendae etiam *Las Novelas Ejemplares* a D. Michaele Cervantes de [illegible], quem omnes norunt, exaratae.

Ad haec itaque iuvenis exordia tabulae [illegible] [illegible] appellatae, quarum [illegible] Hispalensem quendam aquarium gerulum [illegible] [illegible] [illegible] et tunc temporis inter [illegible] [illegible] [illegible], eamque [illegible] [illegible] in [illegible] unquam pinxerit: [illegible] *S. Ildephonsus, S. Ioannes* [illegible] [illegible] *Apparitio Dominica ad* [illegible] *S. Petrum*. [illegible] erat naturalis [illegible] vis, ut [illegible] in [illegible] figurarum facies et [illegible] [illegible] velut exemplo quasi praerepta, [illegible] [illegible] vera parum praeseferant.

[illegible] binas genuisset iam filias, Franciscum [illegible] a socero, ut familiari [illegible] Madritum primum petit; [illegible] ut in votis fuerat, facilem regiae aulae [illegible] [illegible] anno, Gaspare de [illegible] de Olivares, Philippo IV regi [illegible] [illegible], cum iussit regii [illegible] effigiem. Quod [illegible] callidissime pr[illegible] [illegible] [illegible] viri, magni in aula [illegible] [illegible] [illegible]. Quae cum pro[illegible] [illegible] fuit ut rex idem suae referendae [illegible] Didaco [illegible]. Imago vero illa [illegible] [illegible] veste, [illegible] velut ac spirans [illegible] regii pictoris titulum artifici [illegible] [illegible] ducatorum viginti stipendium; [illegible] ex aula quavis alia regia effigie, edictum est, ne quis regem pingeret praeter hunc novum Apellem.

Inde vero facile in ceteris aulicis pictoribus Bartholomaeo Gonzalez, Vincentio Carducho, Eugenio Caxes, invidia excitata; quapropter certamine inter eos regis iussu indicto, *Mauritanos ex Iberia expulsos* Didacus pinxit, ac victor discessit: sed tabula pretiosissima inter Alcazar aedis incendium anno 1734 absumpta est. Huius victoriae praemium ianitoris cameralis officium fuit, auctum stipendium, hospitiumque in regia domo datum; cuius adeptae quietis fructum, alterum ex summis Didaci operibus prodidit, cui *Bibuli* (*Los Borrachos*) titulus, quod artis et expressae veritatis prodigium in Madritensi museo *del Prado* omnibus admirationi adhuc prostat.

Haec inter vero Rubens summus pictor ex Flandria iterum Madritum descenderat, iuvenisque opera, quamvis a sui ipsius stilo quam longe dissita, summa laude prosequutus fuerat, suaseratque ut iter in Italiam arriperet; quod profecto, Olivares comite opitulante, statim Didacus fecit. Venetiam et Ferrariam igitur attingens, Romam, Urbano VIII pontifice, tandem pervenit, oblatumque in Vaticano hospitium respuens, Mediceum rus in colle Hortulorum incoluit, ubi celeberrimorum Italiae pictorum exemplo roboratus, novum pingendi morem tunc primum iniit. Rure itaque ipso binas tabulas lectissimas exaravit, sui ipsius effigiem, quae in Capitolio adhuc asservatur, atque Iosephi vestem Iacobo patriarchae oblatam; aliudque ex suis operibus maxime insigne protulit, quo fusca Vulcani officina effingitur, dum Apollus rutilans pulcritudine ephebus ferrarios opifices visitat.

Horum autem corporum naturali magnitudine, brachiorum, vultuumque nihil sane poterat verius efficaciusve exprimi; quae immo fulgenti divino corpori opposita, oculos percellendi efficaciam ineffabilem habent.

Madritum post annum circiter reversus, perfecti itineris fructus mira copia patriae ac regi statim [illegible]. Regis [illegible] consortis, Matthaei cuiusdam aulae archiballistarii, Bonaventure nobilissimi viri [illegible] [illegible] Bataviae urbis, Am[illegible] [illegible] deditionem magna tabula [illegible] tradidit, effigiesque alias plurimas [illegible], quas inter Philippi III, regis patris, ac [illegible] uxoris eius, comitis de Olivares, ipsius [illegible], eius filii pueruli, [illegible] pariter equo [illegible]; immo [illegible] fratris Ferdinandi [illegible] domo Au[illegible] [illegible] effigies venatorum [illegible] [illegible] praes[illegible], ut illum anno 1649 [illegible] usque sequeretur, [illegible] Poussinium gallum, [illegible] Cortonensem sibi [illegible] [illegible] X e domo [illegible] [illegible]

[illegible] ad *Alcalà* [illegible]

[illegible] plerumque exegit, effigies illustrium omnium virorum regiaeque familiae, uti assueverat, alias prae aliis exquisitas pingens, at simul, naturae suae indulgens, istrionum aulicorum pumilonumque ridiculas vel deformes figuras summa calliditate referens, inter quae binas easque postremas celeberrimas edidit tabulas, quarum altera in opificio nentes foeminas, altera regalem omnem familiam, ac praecipue regias puerulas venustissime expressit.

Ultimae tabulae praemio Sancti Iacobi equestri ordine, praevia Alexandri VII papae dispensatione, ab ipso rege auctus est, post quae minime putes eum a coloribus abstinuisse; imo inter foecundam atque inexhaustam adhuc tabularum copiam, sancti Antonii atque sancti Pauli eremitarum colloquium in abruptis deserti rupibus, splendide confecit.

At anno 1660 ad Pyrenaeos montes profectus, ut Mariae Theresiae, quae, Ludovico XIV nuptura, regi obviam proficiscebatur, iter in Galliam, ex ianitoris munere, pararet, itineris incommoda non sine magno valetudinis detrimento pertulit, ita sane, ut triginta post diebus ex quo Madritum reversus erat, sexagesimum primum agens annum, sacris fidei mysteriis solatus, pie obierit. Funera eius maxima pompa inter insolitam populi frequentiam sunt celebrata, eiusque corpus, equestribus Sancti Iacobi vestibus indutum, in gentilicio Gasparis de Fuensalida sepulcro conditum est. Mirum vero omnibus tunc visum est, Ioannam Pacheco, quacum Didacus a prima iuventute coniunctissime vixerat, septima ab eius obitu die, dilectum sponsum in tumuli requiem esse sequutam.

Hoc nimirum modo pandere feliciter mulieri contigit suam in clarissimum sponsum dilectionem, quam legato quodammodo a patre acceperat. Quae profecto insolita adeo fuerat, ut nulli contigisse reputem, vitam a socero posteris esse enarratam; meritoque Menendez y Pelayo clarissimum virum asseruisse, optimum ex Francisci Pacheco operibus ipsum Velasquez fuisse.

Et profecto Didaci tabulas, licet tribus iam saeculis a nobis dissitas, expressa naturae veritate nostras facile dixeris, atque alicui ex *realismi* agmine discipulo adscripseris. Quod mirum sane fuit eo tempore contigisse cum Italorum tantum tum Romanae, tum Venetae scholae exemplaria in Iberia recolerentur, ac praecipuo cuidam artificis ingenio tribuendum, cuius insolita ac maxime propria pingendi ratio una cum callidissima artis peritia coniuncta, alterum ex maximis non Iberiae tantum, sed et ceterarum nationum pictoribus illum procul dubio fecerunt.

I. Antonelli.

EX ITALIA

Novocomensis de electride et sericis publica recognitio igne absumpta.

Venetiis cum discessissem, meministis ferme, me Novocomo scripturum proxime promisisse: ecquid vero? non paucos conquestos iam saepe reputabam tanto me spatio hucusque moratum, at morae culpa non adeo mihi quam et locorum amoenitati adscribenda, qua ita captus fueram, ut quodvis epistolare commercium desererem.

Male equidem ex negligentia infandae cladis nuncio sum excitatus; hodieque cum ad vos scribere aggredior, super fumantia adhuc rudera, et [illegible] ex fideli memoria id faciens, poenam solvo. [illegible] profecto ac miserandus eventus, abditam illam ac potentissimam naturae vim, quam Alexander Volta primus domuerat, cuiusque triumphos nostrum hoc aevum maiores in dies adnotaverit, sibi ipsi quodammodo vim intulisse flammisque e candente sinu excitatis, altissimum suorum portentorum monumentum solo aequasse.

Nec satis: maximos enim Novocomensium civium industres fructus in sericis textilibus conficiendis multo labore comparatos ex advenientium undique admirantium oculis abstulit, et, quod dolendum supermodum est, pretiosissimas Alexandri Volta, summi illius viri, reliquias, litteras, familiares memorias, authentica scripta, praelectiones, instrumenta, quibus paulatim ad electricam pilam conficiendam pervenerat, gentis insignia, torques, libros ignis voracissimus in cinerem plura convertit; quae ferme hominum venerationi nullo auri pretio restituere amplius licebit.

At rem per partes exponamus.

Absumpti totius aedificii prospectus eodem stilo excitatus fuerat, quo, cum Volta adhuc in vivis esset, aequales Napoleoni, Gallorum imperatoris, gaudebant; hunc ipsi ex Romanorum aedificiis imitati fuerant; aliquantulum vero concinnius admotaque nescio qua laevioris venustatis cura, ita ut saepe nimis elegans comptusque plurimis videretur. Huic dextra laevaque gemini porticus adiecti erant, in quorum cornibus turres duae elatae fuerant Voltaicae pilae figuram reddentes: hinc in vestibulum progredi licebat, cuius

PER ORBEM

Fatale equidem saepe est, rerum exitum tam dissite a praevisis evadere, ut quamlibet hominum prudentiam inopinato fallat. Quod ferme et anglis viatoribus prope Winsdorf contigisset, si Americanam illam prudentissimam, de qua in superiori numero locuti sumus, imitari contendissent. Res his adiunctis in anglicis diariis enarratur. Vaporitraha quaedam vacua cum exercitii causa ferreos tramites in Londinensi statione percurreret, in obstaculum repente incidens, eversa super tramitibus est.

At ecce velocissimi adstant currus ad merces, qui stratis illis occurrentes, vicissim corruerunt et fracti sunt. Ruinis vero bis renovatis, en tertio nova parantur; uno enim veluti eodemque momento, alia supervenit curruum series eaque viatorum plena.

Sed, cum sibi data iam duplicis infortunii signa machinario duci non effugissent, potuit hic rotarum motum totis viribus coercere, ita ut quamvis occursum non impediverit, illum tamen exitialem nemini reddiderit, omnesque viatores, licet a vulneribus non immunes, e morte liberaverit.

✤

Nullam pariter hominum necem ex Novocomensi incendio, de quo alibi in commentario nostro diximus, conquesti sumus; quod et in itala colonia ad Massaua similibus in adiunctis pariter evenit. Licet enim in aedibus praefectorum ad tormenta bellica excitatae repente flammae opificia et igneos pulveres et instrumenta cito absumpserint, accurrentibus tamen militibus ad exstinguendum ignem, reconditi munitionum cumuli servati sunt, atque operarii omnes se incolumes ex incendio eripuerunt. Augustae Taurinorum in [illegible] eadem miseranda, allato quadraginta millium libellarum detrimento, evenere; at gravius Vindobonae accidit; cum enim nosocomium Rudolfsheim eadem sorte voraci igne vastaretur, flammae mulierem quamdam graviter adusserunt, virosque duos necarunt. Ad ultimum Dawson urbs in Alaska iterum igne absumpta nunciatur.

✤

De opificum fatis gestisque haec novissima sunt: in bavarica urbe Zweibrucken, cum lacunaria in domi cuiusdam exstructione corruissent, opifices italicos septem obruerunt, quorum sex vulnerarunt, reliquum interfecere. In Austria cum texentes operarii, qui opus deseruerant, Svitavk, ac Ropotnia urbes adiissent, ut comites pariter secum ex opificiis abducerent, a vigilum cohortibus circumdati, quinquaginta et octo captos in vinculis reliquerunt. Sed Tigurinorum marmorariorum longe gravior desertio fuit, petitionis cuiusdam causa, quam Itali praecipue promoverunt, ut stipendia augerentur; at commotos opificum animos iam esse paulatim compositos nunciatum est.

✤

Insulis in Gallia, ob proclamatam publice ac solemniter innocentiam Fr. Flamidien, quem de turpi eoque atrocissimo crimine accusatum tradiderant, maximae inter sectariorum asseclas irae commotae sunt. Impiorum itaque nefandas turbas iam pluries videre fuit, quae hostiles clamores extollentes ac religiosis viris maledicentes, domos regularium huc illuc lapidibus aggressae sunt, ita ut armata manu vigiles eas reprimere ac profligare oportuerit.

Vindobonae similia contigerunt; coactis enim plebeiorum turmis, ut in propositas reformationes de ritu decurionum eligendorum protestationem ederent, contra christianos plebi studiosos magni clamores excitati sunt, iamque iratae turmae contra syndici domum iter arripuerant, cum a supervenientibus vigilum equitum alis disiectae fuere; sed plures ex proelio vulnerati excesserunt.

Lipsiae et Scickaus in Germania inter germanicos et hungaros opifices sunt etiam contentiones exortae, vulneratique hinc inde complurimi; quare hungarorum omnium operariorum exilium decretum iri praedicatur.

✤

Advelitationes quoque contra latrones his diebus commissas tum ex nostris Sardiniae litoribus, tum ex Americae barbaris plagis audivimus. In Sardinia enim, post regis visitationem, acrius in dies bellum contra latrones ducitur, ita ut quotidie vel capti vel vulnerati a cohortibus vigilum nonnulli [illegible]. Ex republica Argentina vero coloniam Sabanam bis millia barbarorum fuisse aggressos novimus, et pecora direpta, et mulieres captivas esse ductas; inde colonos armis munitos atque in agmen instructos ad proelium exiisse, barbaros disiecisse atque armenta et uxores recuperasse.

✤

Inter tot tantosque tumultus ac seditiones, ea denique praeterire nequeo, quae ex ipsa America innotuerunt, de quorum momento ipsi vos, humani lectores, iudicabitis. Pauperes Neo-Eboraci fremunt ob latum ab aedilicia potestate decretum, ut eorum Societas, quae hucusque maxime floruerat, a commercio suo prohiberetur. Societas enim aedes amplissimas annuo pretio viginti millia libellarum locaverat, ubi cumulus ingens rerum omnium, quibus egeni stipem quaeritantes uti possent, erat repositus. Aderant inter alia et baculorum ad claudos sustentandos millia sex, brachiorum et crurum ligneorum millia quatuor, sex denique vel septem millia circiter schedularum, quibus caecitas, vel surditas, vel alius gerentis morbus denotaretur. Quotidie namque summo mane sodales ad ianuas aedium frequentissimi conveniebant, ut obiecta sibi quovis die pretio mutuarentur: baculos duos libellae unius, schedulam obolorum vigintiquinque, crus libellarum duarum. Quotannis vero Societatis rationes coram coetu universo reddebantur, et sociis distribuebantur foenora, quae syndicorum praeses, *pauper et ipse*, ad decies centena millia iam lucraverat.

His autem omnibus ab auctoritate tandem cognitis, placuit Societatem decreto abrogare, indeque irae pauperum omnium succensae, et latissimae protestationes, veluti si arbitrium rectorum publicae caritatis fontem arescere velit.

At coetum in sequentem annum revicturum, ut humanae res ferunt, et abrogationis decretum irritum evasurum non immerito est putandum.

VIATOR.

VARIA

Cur Tertius dictus est Napoleon, qui secundus imperio tenuit a primo Gallos? Ita Kinglake anglus tradidit historiam. Reipublicae administri populo edixerant scriptis ante calendas decembris 1852 (quo tempore Napoleon omnia in suam potestatem redegit): « Siquis patriae consulit huic haereat! "Io Napoleon!!!" sit illi vox ». Qui rem typis edebat operarius tria illa admirationis puncta numericas credidit notas, atque edidit: « Io Napoleon III ». Atque haec in civilibus armis, postridie calendas decembris, fuit una pro Napoleone pugnantium vox. Res omen portendere videbatur; Napoleonis tertii nomini ora populorum assueverant; populo igitur ius nominis datum, ne ille, pro quo pugnaverant, Napoleon alius videretur.

*

Equi nullius.

Ubinam? In Anglia. Londini enim nunc habentur quamplurima equorum iuga, quae singula ultra quinque librarum (*francs*) millia aestimantur, quaeque palantia nullo a pastore, nullo ab armentario quaesita sunt. Age nunc; stabulis, victu opportuno, curis conditione equorum dignis haec iuga servanda sunt, ne redeuntes quaesitum domini damna pro mortuis, vel pro extenuatis, ac depretiatis exquirant.

Anno igitur integro vivent, non leve interea impendium repertori, quo tantum elapso tempore sub hasta venalia fient, prout lege cautum est apud Anglos.

*

Iustitia claudicans?

Hoc olim traditum de Iustitia, Horatio [illegible]rante:

Raro antecedentem scelestum
Deseruit Poena pede claudo.

(Hor. III. Od. 2)

At, siqua fides habenda forensibus commentariis, videtur, geminis casu aliquo cruribus fractis, immobilem interdum stetisse Iustitiam. Ista decerpsimus.

Inter comitem De Nevers et municipes Danzy anno Domini 1210 constituta lis est; absoluta finali decreto fuit anno 1848!

De proprietate nemoris Mourgoneil, apud altiores Pyrenaeos, agere iudicialiter coepere, anno 1254 quaestione rite proposita, municipia Campan et Bagneres de Bigorre. Anno 1882 lata demum sententia est!

Iudicium initum est inter idem municipium Campan et quatuor vicos pagi Aure anno 1391. Et adhuc sub iudice lis est, supremi forsitan iudicii die (rebus gravioribus absolutis et secunda mensa posita) resolvenda.

Dum haec scribo iudex mihi quidam visitaturus adest. Et legit, et suspirans imo pectore exclamat: « Meliora pendentia aeternum iudicia, quam semel male reddita! »

*

Ioci.

In canem lupus.

Ad iudicem, pro tribunali sedentem magna causidicorum frequentia, rusticus, qui adspectu et incessu quilibet homo videbatur, accessit; dubium utrum consuleret, vel oraret.

Iudex, nihil suspicatus de scientia villici, ad causidicos, adventu suspensos, conversus ait: « Ecquid sibi vult scarabeus iste? » Risus in omnibus; nam aliquid revera scarabeo simile incessu vestimentisque praeferebat.

Tum rudis ille haec iudici: « Filium unicum, amantissimum mei, adolescentulum habeo. Is ad te veniet accusaturus hominem qui patri mihi enim, iudex, contumeliam dixit, senem hominem, innocentem et prudentem, scarabeum publice appellans. Ego nunc, paterno usus iure, prohibeo quominus filii mei accusationem recipias, et lege facias. Nomen quippe illud merere fateor me, qui nesciebam vel sub polito marmore dormire scorpionem ».

Et inculpabili mordacitate stupentes dereliquit festinus abscedens.

P. d. V.

QUOI HO[rdas ueigead, ueigētod s]AKROS (s)ESED.
SOR[das, sakros sēd].
[Eid]IA[s]IAS RECEI LO[iba adferad ad rem d]EVAM.
QUOS R[ex per meutōre]M KALATOREM HAP[ead augo adag]IOD (vel a]QIDO), IOUX MENTA CAPIA(d), DOTA V[ouead.
Im]M ITE RI K[oised nounasias i]M.
QUOI HAVELOD NEQU[am sied dolod mal]OD, (d)IOVE ESTOD. [Qu]OI VOVIOD [sacer Diove estod].

Quod est:

Qui sordas consecret, consecrato sacellum versus (vel ad sacellum). Sordas (sc. qui sordas consecret, consecrato) seorsum a sacello.

Idiariis (= Idibus) regi liba adferat ad rem divinam (= ad sacrificium).

Quos rex per augurem calatorem induperat (= consecratum admittat) adagio (= carmine) (vel in sacro loco), (is) precibus auspicia capiat, dona vovens voveat.

Ritu rei (sc. rei divinae) curet nonariis (= Nonis).

Qui vitiatio nequam sit dolo malo, Iovi esto. Qui voto (sc. qui voto nequam sit dolo malo), sacer Iovi esto.

Hoc enim non eodemque eloquio restituta est inscriptio, quam clarissimus vir non tam ad saeculum VI a. C. sed etiam ad vetustissimum saeculi VII aevum potius pertinere arbitratur, ita ut fibulam celeberrimam Praenestinam, unius saeculi spatio, inscriptionemque quoque Duenos duorum saeculorum praecesserit. Lex autem plane sacra est et regia, potestatemque agnoscendo, ea die scilicet quae a Numa Pompilio regi lata dicuntur, quae forma sacrum quidem ius sanciebant et quibus victimis, quibusve locis aut diebus sacra essent facienda. Cippi autem effractura incendio Gallorum adscribenda videtur, quod et ipsa ex pistoria stipes circum collecta satis demonstrat; nam et Varro et Valerius Flaccus, antiquitatis nostrae viri doctissimi, nullum nobis servarunt ex tot verbis quae in ea perlecta sunt.

Inventum vero monumentum, etsi iudicia Germanorum praecipue non omnino labefactare videatur, quam tamen omnium, qui et Titi Livii auctoritati et veteri traditioni tamquam ex historia partae confidunt, maxime fovet.

Nobis almae huius Urbis filiis ominari liceat, ut quae undique ex producendis effossionibus emersura sint, quae avitam traditionem eiusque contempta a saeculo nostro iura in venturum saeculum integra restituant, utque, iterum ex sepulcris viva veluti patria voce excitata, eorum gestorum memoria reficiatur, quae et acri simul stimulo et fausto auspicio ad meliora nominis fata spes nostras erigat.

ROMANUS.

ANNALES

In Serbia regicidium tentatum - Bolivianae perturbationes - Americae meridionalis foedus - « Iphigenia » navis a Wilhelmo imperatore visitata - Anglorum cum Aethiopico rege contentiones - Sinenses Italorum res.

REGICIDARUM novum facinus recensendum primo est, non anarchica rabie, ut passim solebat, sed partium studio potius exortum. Bellogradi Milanus, Serborum olim rex, per viam Michel detecto curru transibat; cum repente quidam, advenienti occurrens parvamque ballistam distringens, quatuor glandes in regem iecit, quarum binae in vacuum evasere, altera vero regem prope scapulam, altera ducis Lukitchi, qui eum comitabatur, manum vulneravit. Rex statim e curru prosiluit, gladiumque distringens aggressorem, qui sese in fugam coniecerat, una cum plurimis e plebe est insectatus; ille vero cum se ad incitas redactum cognovisset, in flumen sese demersit, ut natatu servaretur; quod tamen minime obtinuit; nam a navicula quadam citissime breviter est captus. Plebs itaque non tantum incolumem Milanum, quam et filium eius Alexandrum regem ob abactum periculum, gratulandi animo, maximis clamoribus salutavit: sed ipsius regis iussu, civilibus libertatibus interruptis, tum Bellogradi tum in aliis civitatibus militare imperium pro tempore est constitutum, multique etiam clarissimi viri, qui fautores vel auctores criminis fuisse haberentur, sunt in vincula coniecti. Austrorum vel Russorum exercituum possibilis iam invasio vocitatur: nonnulli ne perduellionis crimine rei indicarentur, quos inter Stermitz, tribunus quidam emeritis stipendiis, morte sese mulctarunt; causarum vero cognitio coram tribunali militum brevi instituenda nunciatur.

Bolivianae barbarorum incursiones iam in Boneasensi civitate sedatas fuisse acceperamus, cum ex alia foederatarum Argentinae civitatum republica Matto Grosso graviora a latronum turbis admissa innotuerunt, ita ut Cuyabà, urbem reipublicae caput, in eorum manus incidisse dicant.

*

Faustiora vero ex earumdem nationum guberniis nunciata sunt: Roca, Argentinae reipublicae praesidem, Montemvideum, Uruguay finitimae reipublicae caput, iam petiisse, ut foedus tandem inter respublicas omnes meridionalis Americae inire liceret, quo gentes latino sanguine ortae, viribus suis omnibus in unum coactis, Anglicis ex septentrione invadentibus validius resistere queant: Brasiliam itaque, Chilem, Argentinam, Uruguay iam ad foedus advocari dictitant, quod ut cito iniri et ad reliquas Americae respublicas latini sermonis extendi possit, magno voto ominamur.

*

Alius vero recens supervenit inopinatus eventus, quem quovis alio oratorum conventu Russorum imperatoris optatis magis favere credimus. Wilhelmus II, Borussorum imperator, Bergensem Danorum portum visitans, gallicum navigium *Iphigeniam* conscendit, ibique germanico vexillo in summis malis vibrante, a ducibus comiter acceptus, navem omnem recognovit, atque nautas sese exercentes laudavit; quos demum ad suum navigium *Hohenzollern* ad coenam secum invitavit. Commutatis deinde inter imperatorem et Galliae praesidem litteris, magna concipitur iam spes infausta illa dissensio de Lotharingia et Alsatia possidenda fore ut aliquando tollatur.

*

Anglorum arma prope Zeila in orientalibus Africae litoribus quotidie augentur, ut termini inter Soudan, Anglorum provinciam, et Aethiopum regnum tandem constituantur, quod Menelik regem noluisse hucusque facere non Angli tantum, sed et Itali nostri merito conqueruntur.

*

Italorum vero res in Sinensium imperio aliquantulum in melius cedere dicuntur, concessumque iam a sinensibus administris, ut litus sinumque in provincia Ce-kiang liceat italis militibus occupare et vexillo munire. *Marco Polo* itaque navigium, in quo Grenet classis orientalis praefectus insederat, iam Italiam versus iter iniisse, praefectumque *Aetnam* aliam navem conscendisse accepimus.

POPLICOLA.

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS

In **Anglia** proposita coram coetu municipum elargitio lib. 21 625 000 pro Societate fluminis Niger in Africa, approbata est, ut ex avocato ad Anglorum gubernatores regionis imperio, acceptum detrimentum reficeretur.

In **Argentinae reipublicae** supremo coetu, lex a Canè doctore proposita est de alienigenarum, quam dicunt, *extraditione*.

In **Austria** ferventes contentiones in dies protrahuntur circa legem de electionum municipalium ritu novissime propositam, cuius de causa rixae etiam inter legislatores exortae sunt.

In **Bavaria**, electionibus oratorum expletis, *clericalium* et *socialistarum* factiones omnino victrices evaserunt.

In **Hungaria** post acceptam tandem cum Austriaco imperio pactionem, quae ad annum usque 1907 vigebit, feriae indictae sunt.

In **Iberia** concessis a Polavieja, militarium rerum supremo administro, nonnullis expensis pro exercitibus detrahendis, aerarii publici summam a Villaverde propositam facilius iri probatum sperant.

In **Rumenia** novum de potibus acrioribus vectigal est statutum.

SCRIBA.

AENIGMATA

I.

Partibus ex iunctis, ambas quas musica praebet,
Piscis, flumineas, o lector, qui incolit undas
Et nullo spinae qui laedit acumine, *constat*.

II.

Nomina praegreditur *pars*; idolum *altera*; primus
Qui cecidit caesus miserando vulnere *totum*.

A. MORCHIO.

Ex sociis qui utriusque aenigmatis interpretationem ad commentarii moderatorem miserint intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet opus gallice scriptum et figuris ornatum, cui titulus:

SOUS LE CIEL D'ORIENT
IMPRESSIONS ET SOUVENIRS
par F. QUEYSTAN.

Aenigmata ann. II, n. XI proposita his respondent:

1. Inopiam subleva industria.
2. Fur-fur.

Ea rite soluta miserunt:

Ed. Bianco; Fr. Xav. Reuss; C. Testa, *Roma* - Ios. De Vincenti, *Lugano in Helvetiis* - Ioan. Sedlak, *Praga Bohemorum* - Guil. Schenz, *Ratisbona in Bavaria* - Princ. Gordon, *Monachii* - Car. Stegmüller, *Sabaria in Hungaria* - Ant. Jaklic', *Tergeste* - Ioan. Sobczynski, *Wloctavek in Polonia* - Nic. Stella, *Anxano* - Ios. Capovin, *Montebello Vicentino* - P. Rioux, *Hochelaga*; G. Robichaud, *Lorimier in Canada* - Ad. Artioli, *Ferraria* - D. Macrae, *Mause Lairg in Caledonia* - E. Frachetti, *Mengalore* - Abr. Morchio, *Genua* - Aloys. Cappelli, *Senis* - I. B. Etschenberg, *Albano* - C. Meucci, *Neapoli*.

Sortitus est praemium:

ANT. JAKLIC',

ad quem missum est opus, cui titulus:

EN TIROL
PAYSAGES, MŒURS, HISTOIRE, LÉGENDES,
par M. GRANDJEAN.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE - Ex Officina Forzani et Socii.